

5. Пономарев И.Б., Трубочкин В.П. Психотехнология общения. /И.Б. Пономарев, В.П. Трубочкин. — М: Академия МВД РФ, 1996. — 195 с.
6. Дулов А.В. Судебная психология. /А.В. Дулов. — Минск, 1975. — С. 78.
7. Носков В.А. Психотехника общения. /В.А. Носков. — Нижний Новгород, 1997. — 115 с.
8. Кондаурова О.П. Психологический тренинг профессионального общения сотрудников милиции общественной безопасности. Дис. канд. псих. наук. /О.П. Кондаурова. — М: Академия управления МВД России. 2001. — 225 с.
9. Крижанская Ю.С. Грамматика общения /Ю.С. Крижанская, В.П. Третьяков. — М.: Смысл, 1999. — С. 115.

ВИХОВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

УДК 378: 37.013.78

Бахіча Е.Е.

У статті описано досвід організації виховної роботи зі студентами- майбутніми вихователями в умовах полікультурного середовища вищого навчального закладу. Сформульована мета виховної роботи, зміст та послідовність вирішуваних завдань, її ефективність щодо виховання у студентів толерантності.

Ключові слова: виховання толерантності, майбутні вихователі, виховна робота, полікультурне середовище.

ВОСПИТАНИЕ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Бахича Э.Э.

В статье описан опыт организации воспитательной работы со студентами - будущими воспитателями в условиях поликультурной среды высшего учебного заведения. Сформулирована цель воспитательной работы, содержание и последовательность решаемых задач, ее эффективность в воспитании у студентов толерантности.

Ключевые слова: воспитание толерантности, будущие воспитатели, воспитательная работа, поликультурная среда.

FORMING IN FUTURE PEDAGOGUES OF TOLERANCE IN CONDITION OF HIGHER ESTABLISHMENT

E. E. Bakhichah

The article describes an experience of organizing pedagogical work with students in conditions of polycultural environment of Higher Establishment. There were formed a goal of educative work, content and consistency of objects concerned with their achievement, forming tolerance in students.

Key words: forming of tolerance, future pedagogues, pedagogical project, polycultural environment.

Процеси інтеграції та глобалізації, спрямовані на взаємозбагачення, мирне співіснування і співпрацю світової спільноти, сьогодні є визначальною рисою діяльності держав, народів і кожної людини. Полікультурність середовища жит-

тедіяльності людини поступово стає невід'ємною характеристикою сучасного суспільства. Створювана розвитком демократичних процесів, рухом до ствердження і захисту прав і свобод кожної людини, ця тенденція набуває значення ціннісного орієнтиру в усіх сферах діяльності людини. Натомість, взаємне проникнення і перебіг різних культур, яке виникає під час створення єдиних економічних, політичних, релігійних і інших співтовариств, неминуче викликає труднощі взаєморозуміння, паритетної співпраці і взаємодії людей, що належать до різних культур. Їх подолання учені пов'язують з формуванням у підрастаючого покоління толерантності [1].

Сучасні розвідки міжкультурного діалогу і взаємодії людей різних національностей ґрунтуються на філософських ідеях діалогізму (М. Бубер), комунікації (Д. Ясперс), герменевтики (Х. Гадамер), етнічної ідентичності (Г.У.Солдатова). Необхідність і спрямування змін у змісті і педагогічних технологіях освіти в умовах полікультурного простору обґрунтовуються у працях О. Гаганової, О. Давидової, В. Єршова, О. Ковальчук, Г. Разлуцької, Л. Волік та інших учених.

У контексті проблем освіти у полікультурному середовищі одним із актуальних питань визнається підготовка педагогів, які здатні здійснювати професійно-педагогічну діяльність у навчальних закладах з багатонаціональним складом вихованців. Учені приділяють увагу визначенню змісту та шляхів формування культури міжетнічних відносин студентської молоді (Є.П.Степанов, Я.В.Довгополова), міжнаціонального спілкування (Т.О.Атрощенко), формування у неї етнокультурної компетентності (О.І.Гуренко), готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища (Л.А.Гончаренко). Розробляються педагогічні технології підготовки школярів і вчителів до толерантної міжкультурної комунікації (Е. Аджієва, М. Баяновська, Т.Білоус, С. Бондирева, І.Лощенкова, Ю. Тодорцева, Г. Шеламова, А. Садохін та ін.). Окремі питання полікультурного виховання дітей дошкільного віку висвітлюються у працях Ю.Белової, Р. Дружененкової, О. Гуренко, І. Лебідь, М. Хайруддінова, Л. Редькіної та інших учених. Проте дослідження не зачіпають системи підготовки педагогів – майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку у полікультурному середовищі.

Мета статті – схарактеризувати формування толерантності майбутніх педагогів в умовах полікультурного середовища вищого навчального закладу. Ученими і досвідом життя доведено, що дошкільне дитинство є одним з найважливіших етапів у загальному процесі становлення і розвитку кожної людини як особистості. Основні моральні цінності, культурні норми людських відносин найбільш ефективно засвоюються і привласнюються в дошкільному дитинстві.

В їх формуванні вирішальна роль належить вихователю, професійна діяльність якого не лише забезпечує певну спрямованість цього процесу, але й є моральним еталоном, взірцем, на який орієнтуються дошкільники і якому наслідують в своїй поведінці. Проте проблема підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до професійної діяльності в полікультурному середовищі не знайшла свого відображення у практиці роботи вищих навчальних закладів.

Відомо, що Крим сьогодні є регіоном, де серед широких верств населення найбільш гостро виявляються труднощі взаєморозуміння між представниками різних національних культур [3]. Зважаючи на це, метою нашого дослідження було формування у майбутніх вихователів настанови на толерантну взаємодію

між народами, що мешкають у Криму, популяризації їх національних культур серед молоді, укріплення дружніх відносин між представниками різних національностей і створення досвіду толерантної взаємодії і спілкування. Полікультурне виховання студентів здійснювалось у процесі навчального процесу і поза аудиторній виховній роботі, де було реалізовано проект «Національні конкурси культури і краси»

Використання у полікультурному вихованні майбутніх вихователів досвіду співпраці у такому проекті виступало однією з педагогічних умов формування у них толерантності, підґрунтям для створення їхніх особистих переконань і визначення сенсів у міжкультурному спілкуванні і взаємодії [4].

Виконання проекту було ініційовано і розпочиналось у РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет» у межах організації позааудиторної виховної роботи студентів психолого-педагогічного факультету спеціальності «Дошкільне виховання». Пізніше до проекту було залучено студентів інших спеціальностей, інших вищих навчальних закладів і згодом проект набув статусу республіканського.

Проектом було передбачено підготовку і проведення відбіркових конкурсів. Вони проходили під гаслом «Кримська українська красуня», «Кримська російська красуня», «Міс Естер», «Кримська вірменська красуня», «Кримська татарська красуня» тощо. Головним завданням для учасниць цих конкурсів було володіння рідною мовою, вміння розповісти рідною мовою про культурні традиції свого народу і сім'ї; продемонструвати вміння користуватися атрибутами національного вбрання, виготовляти його. Дівчини – студентки мали відповісти журі на запитання щодо історії проживання свого народу на території Криму, особливості національної культури, що відрізняють її від інших.

Кожному етапу реалізації проекту відповідали певні форми і методи виховної роботи. Так, для підготовки у перших відбіркових турах студентки долучались до роботи з першоджерелами задля пошуку інформації, найбільш цікавої і значущої для демонстрації власної національної культури. Вони вивчали історію свого народу і Криму, його культурні традиції, форми їх сучасного відтворення. Відбір і структурування інформації такого змісту сприяло усвідомленню учасницями проекту витоків власної культури та історії її розвитку, мотивувало їх до пізнавальної діяльності і самоідентифікації [5].

Наступним кроком у реалізації проекту було практичне оволодіння традиціями культури свого народу і способами їх демонстрації іншим. Студентки – учасниці проекту навчались привітання мовою народів, що проживають у Криму; елементам традиційних національних танців і співів; виготовленню національних страв; демонстрації особливостей характеру, поведінки й темпераменту свого народу, взаємин дорослих і дітей у сім'ї, сімейному вихованні тощо. У фіналі учасниці – студентки всіх вузів Криму мали продемонструвати журі і глядачам свою обізнаність у культурі власного та інших народів Криму, практичні навички володіння традиціями національної кухні, побуту, виховання дітей, акторські здібності у відтворенні національних свят та їх образів. Наприклад, представниці вірменської культури інсценували головне свято літа «Вардавар». Конкурсантки єврейської національності інсценували святкування Пуриму, української – Обжинок, кримсько-татарської – Наврузу, німецької – Різдва, російської – Масляниці.

У наступному році в фіналі учасникам необхідно було продемонструвати національні звичаї і традиції, пов'язані з такою важливою подією як одруження. Інсценуванням передували розповіді конкурсанток рідною мовою про особливості підготовки до церемонії, проведення обрядів заручення і самого святкування одруження. Наприклад, вірменські дівчата продемонстрували традицію викупу шлюбного вбрання невісти у свахи, татарські - презентували дівочник «Хна геджеси».

Фінал ще одного року був позначений національними традиціями виховання дітей. На попередньому турі студентки мали розповісти про те, які сімейні цінності є в їхній національній культурі, як вони зберігаються і наслідуються через виховання дітей. У фіналі було представлено святкування народження дитини у кримсько-татарській і вірменській сім'ях; сценки з ілюстраціями традицій виховання дитини у німецькій, єврейській, українській і російській сім'ях тощо.

Таким чином протягом семи років студентки психолого-педагогічного факультету – майбутні вихователі, студенти інших вузів і спеціальностей залучались до вивчення звичаїв і культурних традицій народів, що мешкають у полікультурному середовищі Криму.

За результатами реалізації проекту «Національні конкурси культури і краси» було виявлено, що на формування у молоді і, зокрема, майбутніх вихователів толерантності, толерантної поведінки великий вплив має обізнаність з культурою, культурними традиціями і звичаями свого та інших народів: за показниками етнічної самосвідомості результати покращилися у середньому на 39%. Досвід спілкування і співпраці студентів у процесі реалізації проекту переконував їх, що національні відмінності не є підставою для непорозуміння і ворожнечі. Все залежить від того, як людина інтерпретує зовнішній вигляд і поведінку людини, що належить до іншої культури, як вона розуміє їх особливості і сприймає їх. Після завершення проект толерантність як усталена риса особистості була виявлена у 78% його учасників, що на 41% більше, ніж на його початку.

Отже, полікультурне середовище, яке було створено під час реалізації проекту, сприяло збереженню національно-культурних традицій і популяризації ідеї про їх відтворення у сьогоденні. Воно відкривало перспективи для формування у студентів потреби у самоідентифікації у межах власної національної культури і усвідомлення інших, стимулювало їх до полікультурної просвіти і самовдосконалення.

Багатонаціональний полікультурний студенський колектив, створений на засадах власної ініціативи для виконання проекту став об'єктивним середовищем для полікультурних відносин і набуття досвіду продуктивності толерантної взаємодії і співпраці для майбутніх педагогів. Він став для них наочним життєвим прикладом доцільності і ефективності прояву толерантності як принципу взаємодії з людьми інших поглядів і національних культур. Набутий таким чином досвід толерантності і толерантної поведінки став для майбутніх вихователів поштовхом для їх власних педагогічних проектів, пов'язаних безпосередньо з професійною діяльністю – розвитком і вихованням дітей дошкільного віку. Власні переконавання й досвід визначали, куди має бути спрямована соціалізація дитини у багатонаціональному колективі, яким чином знання іншої етнокультури, її мови, традицій і культурних цінностей впливають на порозуміння з дитиною та її сім'єю.

Результати проведеного дослідження довели, що доцільне використання народних традицій і культури народів, що проживають на території Криму в їх історичній цілісності сприяє вихованню у молоді толерантності, дозволяє запобігти труднощів непорозуміння у полікультурному середовищі життя і професійної діяльності. Перспективи подальшого дослідження даної проблеми вбачаємо у розробці структури типових і варіативних навчальних планів підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах полікультурності, науковому обґрунтуванні принципів відбору нормативних і елективних навчальних курсів, їх змісту та найбільш ефективних педагогічних технологій, вивчення впливу регіонального компоненту на ефективність і якість освітнього процесу у полікультурному середовищі.

Література

1. Безкоровайна О.В. З педагогікою толерантності в третє тисячоліття // Педагогіка толерантності. - 2003. - №3. - С.4 – 11.
2. Бочарова Ю.Ю. Межкультурное образование в детском возрасте. Актуальные проблемы современности (по материалам отечественных и зарубежных исследований) / Ю.Ю. Бочарова / М., 2006. – 219 с.
3. Межэтнические отношения в Крыму: поиск путей раннего предупреждения конфликтных ситуаций // Сборник исследований, документов и материалов / Под общ. ред. М. А. Араджкиони. — Симферополь: СОНАТ, 2005. — 612 с.
4. Алексеев А. П. Познание через действие. Фрагменты экспериментальной социологии / А. П. Алексеев – М.: Наука, 1993. – 236 с.
5. Асмолов А. Историческая культура и педагогика толерантности / А. Асмолов // Мемориал. - 2001. - №24. - С. 61- 63.

МІСЦЕ ЕМПАТІЇ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

УДК: 150+700+153.35

Ткачук О.В.

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена необхідністю подальшого вивчення поняття «емпатії» та її місце у образотворчому мистецтві і їх взаємозв'язок. У сучасній психології, філософії, педагогіці аспект діяльнісних і комунікативних процесів інтенсивно обговорюється, теоретично й експериментально досліджуються провідними фахівцями у науці. Єдиної думки про те, як інтерпретувати поняття «емпатія» стосовно до витворів мистецтва, зокрема відносно психології образотворчого мистецтва, не існує.

Ключові слова. Емпатія, художня енергія, ідентифікація, художня комунікація, художній образ, синестезія.

МЕСТО ЭМПАТИИ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

Ткачук О.В.

Актуальность исследуемой проблемы обусловлена необходимостью дальнейшего изучения понятия «эмпатии» и ее место в изобразительном искусстве и их взаимосвязь. В современной психологии, философии, педагогике, аспект деятельности и коммуникативных процессов интенсивно обсуждается, теоретичес-